

บทที่ 2

ขอบข่ายของปรัชญา

ถึงแม้ปรัชญาจะเป็นศาสตร์ที่มีขอบข่ายกว้างขวางครอบคลุมไปทุกสาขาของวิทยาศาสตร์ก็ตาม แต่ก็ไม่เกินขอบเขตของปรัชญา 3 สาขา ซึ่งจำแนกกันไว้ตั้งแต่สมัยกรีกโบราณคือ อภิปรัชญา ญาณวิทยา และคุณวิทยา นับว่าเป็นโครงสร้างที่แท้จริงของปรัชญา และเพื่อให้การศึกษาปรัชญาเป็นไปอย่างมีระบบ จึงขอกล่าวถึงประเภทของปรัชญาและขอบข่ายของปรัชญา ดังนี้

ประเภทของปรัชญา

สำหรับประเภทของปรัชญานั้น ได้มีการแบ่งไว้หลายรูปแบบด้วยกันโดยที่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ สำหรับในที่นี้จะกล่าวถึงประเภทของปรัชญา (บุญเลิศ นาคแก้ว และคณะ, 2536 : 21 – 23) ดังนี้

ก. พิจารณาน้ำที่หลัก

1. ปรัชญาภาคทฤษฎี (Speculative Philosophy) ได้แก่ การสำนึกไตร่ตรองโลกอย่างรวม ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องความหมาย จุดมุ่งหมายและคุณค่าเกี่ยวกับปรัชญาภาคทฤษฎีนี้ มนัสของมนุษย์เราไม่ฝันอย่างลึกซึ้งที่จะได้มาซึ่งความรู้รวม ๆ ในทุกแง่ของชีวิตตามที่ปรัชญาพยายามอยู่ ความปรารถนาของเราไม่ใช่เพียงให้ได้มาซึ่งความละเอียดเป็นตัวเลขเกี่ยวกับโลกของเราเท่านั้น อันได้แก่ ความสัมพันธ์ทางคณิตศาสตร์และความสามารถเดาเหตุการณ์ล่วงหน้า เรายังต้องการรู้และจำเป็นจะต้องเรียนรู้เกี่ยวกับทฤษฎีสัจระบบหนึ่งซึ่งลักษณะที่สัมพันธ์ทางคุณสมบัติภายในของโลกด้วย

2. ปรัชญาวิจารณ์ (Critical Philosophy) สำหรับปรัชญานี้มีหน้าที่ใช้วิจารณ์ญาณพินิจดูในภาพพร้อมทั้งวิเคราะห์ เนื้อหาสำคัญรวมทั้งวิธีการ หลักการหรือพื้นฐานต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความหมายชัดเจน

ข. พิจารณาวิธีการเป็นหลัก โดยยึดถือหลักการของ ค่านิยมและเหตุผล ดังต่อไปนี้

1. วิธียึดลัทธิที่มีอยู่เดิม (Dogmatism) วิธีนี้คิดหาเหตุผลตามลัทธิโดยไม่ได้วิจารณ์อำนาจการคิดหาเหตุผลเสียก่อน ถือว่าหลักพื้นฐานตามลัทธิเป็นความจริงและอนุมานข้อสรุปจากหลักพื้นฐานนั้น วิธีนี้เป็นการแก่งความจริงทางอภิปรายโดยไม่ได้สืบค้นถึงกำเนิดและความสมเหตุสมผลของความรู้เสียก่อน วิธียึดลัทธิที่มีอยู่แต่เดิมมี 2 แบบ คือ

1.1 แบบเหตุผลนิยม (Rationalism) เหตุผลนิยมถือว่าเหตุผลเป็นที่มาของความรู้ที่แท้จริง ความรู้ย่อมได้มาจากการใช้ปัญญาพิจารณาเห็นอย่างชัดแจ้งหรือจากเหตุผลเท่านั้น เหตุผลนิยมปฏิเสธความรู้ทุกอย่างที่มาจากประสบการณ์และประนามว่าเป็นสิ่งหลอกลวง

1.2 แบบประจักษ์นิยม (Empiricism) ประจักษ์นิยมเป็นปฏิกริยาต่อต้านเหตุผลนิยม ล็อค ถือว่าจิตมีอำนาจหน้าที่บางประการ เช่น มีอำนาจรับรู้จำสิ่งต่าง ๆ แยกแยะความแตกต่างระหว่างสิ่งทั้งหลายรวมทั้งเพทนาการและสร้างความคิดทั่วไป ความรู้ขั้นแรกเกิดจากประสบการณ์หรือเพทนาการและมโนภาพ และถือว่าเพทนาการมีมาก่อนมโนภาพ

2. วิธีวิปตินิยม (Scepticism) เป็นวิธีตั้งข้อสงสัยไว้ก่อนแล้วจึงสร้างความรู้เกิดจากความสงสัยในลัทธิปรัชญาเมธีของปรัชญาเมธีต่าง ๆ ที่มีความขัดแย้งกันทำให้เป็นที่น่าสงสัย เช่น เดส์การตส์ ถือว่าสสารกับจิตสิ่งที่มีอยู่จริง สปิโนซาร์ ถือว่าทรัพย์สินที่เกิดจากพระผู้เป็นเจ้าเท่านั้น ที่มีอยู่จริง สิ่งที่มีอยู่จริงมีเพียงหนึ่งเท่านั้นไม่มีสองดังที่เดส์การตส์กล่าว แต่สปิโนซาร์ถือว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่จริง คือ โมนาด มีหลายชนิดเมื่อแต่ละท่านมีความเห็นไม่ลงรอยกันเช่นนี้ จึงทำให้เกิดความสงสัยว่ามันจะต้องมีทรรคนะของผู้ใดผู้หนึ่งที่ผิดใช้ไม่ได้

วิธียึดลัทธิใช้หลักฐานตามลัทธิที่ชัดเจนแจ่มแจ้งในตัวเองและไม่มีข้อสงสัยแล้วมาอนุมานข้อสรุป แต่ขัดแย้งซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นการแสดงว่าหลักพื้นฐานไม่ถูกต้องและเป็นเท็จ ลัทธิที่ขัดแย้งกันจึงนำไปสู่วิปตินิยม (Scepticism)

3. แบบวิจารณ์นิยม (Criticism) คือการพิจารณาใคร่ครวญความสมเหตุสมผล วิธีวิจารณ์สืบค้นถึงความสามารถของจิตที่จะรู้ความแท้จริง สืบค้นถึงสถานดั้งเดิมของความรู้ และจำแนกความแตกต่าง ระหว่างเนื้อหาของความรู้กับรูปแบบของความรู้ประสบการณ์ให้เพทนาการที่กระจัดกระจายซึ่งเป็นเนื้อหาของความรู้ การคิดหาเหตุผลในรูปของความรู้ ซึ่งใช้จัดเนื้อหาให้เป็นระบบแห่งความรู้ วิธีวิจารณ์ยอมรับว่าประสบการณ์และการคิดหาเหตุผล เป็นที่มาของความรู้ ซึ่งเป็นการประสานประจักษ์นิยมกับเหตุผลเข้าด้วยกัน

4. แบบวิธีวิภาษ (The Dialectic method) คือการสร้างความรู้ด้วยการคิดหาข้อเสนองหาข้อโต้แย้งแล้วสังเคราะห์เข้าด้วยกัน ดำเนินการต่อไปจนกระทั่งได้ความรู้ที่สมบูรณ์ วิธีนี้เป็นวิธีโต้ตอบเพื่อตั้งคำถามแก่คู่ต่อสู้ทางปรัชญา แสดงลัทธิและพิสูจน์สมมุติฐานของคู่ต่อสู้ว่าผิดด้วยการตั้งคำถามต่าง ๆ ฟิกเต (Ficthe) ใช้วิธีวิภาษโดยยึดถือบทตั้ง (Thesis) บทแย้ง (Antithesis) และบทสรุป (Synthesis) ว่าเป็นปัจจัยแห่งความเปลี่ยนแปลงทุกอย่าง

เฮเกิล (Hegel) ถือว่าความคิดความแท้จริงเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่งและเปลี่ยนแปลงไปตามวิธีวิภาษโดยผ่านบทตั้ง และบทแย้งและการประนีประนอมกันด้วยบทสรุป Thesis Antithesis Synthesis บทสรุปกลายเป็นบทตั้งที่ก่อให้เกิดบทแย้งต่อไป บทตั้งกับบทแย้งจะประนีประนอมเป็นบทสรุปที่สูงขึ้น

ขอบข่ายของปรัชญา

ปรัชญาเป็นกิจกรรมทางแนวความคิด ซึ่งเป็นผลผลิตและตัวกำหนดของวัฒนธรรมหรืออารยธรรมต่าง ๆ อันมีสภาวะแวดล้อมตลอดจนประวัติศาสตร์เป็นมูลฐาน ดังนั้น ปรัชญาจึงมีขอบเขตกว้างขวางมาก เพราะการดำเนินชีวิตของมนุษย์เป็นส่วนประกอบที่สำคัญ 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นตัวของมนุษย์เองและส่วนประกอบที่เป็นสิ่งแวดล้อม การที่มนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐกว่าสัตว์อื่น ก็เนื่องจากมนุษย์มีมันสมอง มีปัญญาที่ดีกว่าและมีประสิทธิภาพมากกว่าสัตว์ประเภทอื่นจึงเป็นสาเหตุให้มนุษย์คิด สงสัย อัจฉริยะใจและการแก้ปัญหาชีวิตมนุษย์โดยตรงและโดยอ้อม และที่พิเศษกว่านั้นก็คือมนุษย์พยายามแสวงหาความแท้จริงของสิ่งต่าง ๆ ด้วยความอยากรู้ เพื่อความรู้ที่แท้จริงและสูงสุด ซึ่งไม่จำเป็นที่จะต้องนำความรู้เหล่านั้นมาแก้ปัญหาชีวิตแต่ประการเดียว จากสาเหตุดังกล่าวทั้งหมดจึงทำให้เกิดปรัชญาสาขาต่าง ๆ ขึ้นซึ่งแบ่งออกเป็นสาขาใหญ่ ๆ ได้ 5 สาขา (ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, 2536 : 3 - 4) คือ

1. อภิปรัชญา (Metaphysics) หรือ ภาววิทยา (Ontology) คือทฤษฎีว่าด้วย “ความจริง” หรือ “การมีอยู่” ของสรรพสิ่ง ปรัชญาสาขานี้ศึกษาและแสวงหาความแท้จริงของธรรมชาติ โลก เอกภพ วิญญาณและสิ่งสัมบูรณ์ (The Absolute) ปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อค้นหาคำตอบ คือความแท้จริง เช่น สิ่งที่แท้จริงคือ อะไร? สิ่งที่มีแท้จริงมีเพียงสิ่งเดียวหรือสองสิ่ง หรือมีมากสิ่ง หากความจริงมีเพียงสิ่งเดียว สิ่งนั้นคืออะไร? หรือมีสองสิ่งหรือมากสิ่ง สิ่งเหล่านั้นคืออะไร? และอะไรเป็นสื่อให้สิ่งเหล่านั้นมาเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน

ปัญหาที่ว่าจักรวาลนี้เป็นหนึ่งใช่หรือไม่ โลกหรือจักรวาลมีผู้สร้าง หรือมีมาเอง หากมีผู้สร้าง ใครเป็นผู้สร้าง และสร้างขึ้นมาเพื่อจุดประสงค์อะไร หรือปัญหาเกี่ยวกับมนุษย์ที่ว่า มนุษย์เกิดมาได้อย่างไร วิญญาณมีจริงหรือไม่ วิญญาณเกี่ยวข้องกับร่างกายอย่างไร วิญญาณเป็นอิสระจากร่างกายหรือไม่ การที่วิญญาณเกี่ยวข้องกับร่างกายนั้นอะไรเป็นสื่อหากมีสื่อ สื่อเหล่านั้นเป็นสสารหรือออสสาร เป็นต้น

2. ญาณวิทยา (Epistemology) หรือ ทฤษฎีความรู้ (Theory of Knowledge) เป็นปรัชญาสาขาที่ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ เช่น ปัญหาที่ถามว่าเรารู้ความจริงได้อย่างไร? ความรู้คืออะไร? ความรู้ของมนุษย์มีขอบเขตหรือไม่? หากมีขอบเขตจำกัด ความรู้ของมนุษย์มีขอบเขตเพียงใด? ความรู้เกิดขึ้นมาได้อย่างไร? เป็นต้น ทฤษฎีความรู้นี้นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นอันนำไปสู่การค้นพบความเป็นจริงขั้นสูงสุดที่เรียกว่า "สัจธรรม"

3. จริยธรรม (Ethics) เป็นปรัชญาที่ศึกษาค้นคว้าเรื่องความประพฤติ นิสัย และอุปนิสัยของมนุษย์ และเกณฑ์การตัดสินของความประพฤตินั้นว่า ดี ชั่ว ถูก ผิด ควรไม่ควร ที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรมและศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับจุดหมายสูงสุดของชีวิตมนุษย์ เช่นคำถามว่าอะไรเป็นสิ่งที่มีความสูงสุดในชีวิตมนุษย์ สิ่งที่มีความสูงสุดดังกล่าวนี้มีค่าในตัวของมันเองหรือมีค่านอกตัว อะไรเรียกว่าความดี อะไรเรียกว่าความชั่ว มีเกณฑ์การตัดสินความดีความชั่วอย่างไร หรือคำถามที่ว่าชีวิตที่ประเสริฐคืออะไร? ทำอย่างไรจึงจะบรรลุชีวิตอันประเสริฐนั้นได้ เป็นต้น

4. สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) เป็นปรัชญาสาขาที่ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความงาม ความไพเราะ ศึกษาถึงคุณค่าด้านความงามคือการศึกษารวมชาติของความงาม และองค์ประกอบของความงาม เช่น การพูดว่าทุกสิ่งมีความงามเฉพาะตน เป็นต้น

5. ตรรกวิทยา (Logic) เป็นปรัชญาสาขาที่ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเกณฑ์การใช้เหตุผล เป็นการขจัดจุดบกพร่องในการเสนอเหตุผลนั้น ๆ ตลอดจนข้อโต้แย้งต่าง ๆ เป็นต้น

ศรัณย์ วงศ์คำจันทร์ (มปป. : 19 – 21) กล่าวถึงขอบข่ายของวิชาปรัชญา ดังนี้

วิชาปรัชญาสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 สาขาใหญ่ ๆ ด้วยกันคือ

1. ปรัชญาบริสุทธิ์
2. ปรัชญาประยุกต์

ปรัชญาบริสุทธิ์

ได้แก่ความรู้หรือแนวความคิดที่เป็นเนื้อหาแห่งปรัชญาล้วน ๆ อันหมายถึงความรู้ในทุกแง่มุม ทุกสาขาและทุกอย่างของมนุษย์ ยกเว้นความรู้เรื่องกสิกรรม หัตถกรรม ฯลฯ ความรู้ที่เป็นปรัชญาบริสุทธิ์นี้เป็นผลแห่งความพยายามคิดค้นแสวงหาความจริงของมนุษย์ในสิ่งต่าง ๆ ปรัชญาบริสุทธิ์แบ่งออกเป็น 3 สาขา คือ

1. **อภิปรัชญา (Mataphysics or Theory of Being)** เป็นวิชาที่ว่าด้วยเรื่องความมีอยู่ และความจริงแท้ของสรรพสิ่งในโลก เช่น ศึกษาเรื่องธรรมชาติมนุษย์ ญาณ ญาณ โลก พระเจ้า เป็นต้นว่าสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นจริงอย่างดำรงอยู่อย่างไรซึ่งแบ่งแยกประเด็นศึกษา ดังนี้

1.1 เรื่องธรรมชาติเป็นการศึกษาเรื่องธรรมชาติต่างๆ ของจักรวาลหรือเอกภพอันรวมไปถึงเรื่อง กาลเวลา อวกาศ สสาร ชีวิต จักรวาลและโลก เป็นต้น เช่นศึกษาเรื่องอะไรเป็นบ่อเกิดของสรรพสิ่ง และธรรมชาติหรือโลกเกิดขึ้นได้อย่างไร จักรวาลนี้เป็นหนึ่งหรือมากมายหรือเป็นทั้งสองอย่าง โลกนี้ใครเป็นผู้สร้างหรือเกิดขึ้นมาเอง ในการศึกษาเรื่องนี้ถ้าเป็นการศึกษาถึงโครงสร้าง เรียกว่า **จักรวาลวิทยา (Cosmology)** แต่ถ้าเป็นเรื่องการศึกษาเรื่องการเกิด เรียกว่า **รังสรรค์วิทยา (Cosmogony)**

1.2 เรื่องจิตหรือวิญญาณเป็นการศึกษาถึงเรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวกับจิต เช่น ลักษณะกำเนิด จุดหมายปลายทางและธรรมชาติต่าง ๆ ของจิตตลอดถึงความสัมพันธ์ระหว่างจิตกับร่างกายและศึกษาตัวจิตเองว่าคืออะไร ซึ่งเรียกว่า **อิตตาวิทยา (Philosophy of Self)**

1.3 เรื่องพระเจ้าเป็นการศึกษาถึงเรื่องพระเจ้า หรือสิ่งสัมบูรณ์ เช่น ศึกษาว่าพระเจ้ามี่จริงหรือไม่ พระเจ้ามีคุณลักษณะหรือธรรมชาติอย่างไร พระเจ้ามีความสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ อย่างไร เป็นต้น ซึ่งเรียกว่าปรัชญาว่าด้วยพระเจ้า (**Philosophy of God**)

2. **ญาณวิทยา (Epistemology or Theory of knowledge)** เป็นวิชาที่ศึกษาค้นคว้าในเรื่องความรู้ ความรู้อันแท้จริง บ่อเกิดความรู้ ธรรมชาติของความรู้ ขอบเขตของความรู้และความสมเหตุสมผลของความรู้ โดยการศึกษาค้นคว้าจะเป็นไปในลักษณะของการวิเคราะห์ วิจัยและสังเกตการณ์เพื่อให้เกิดความรู้ที่แท้จริง

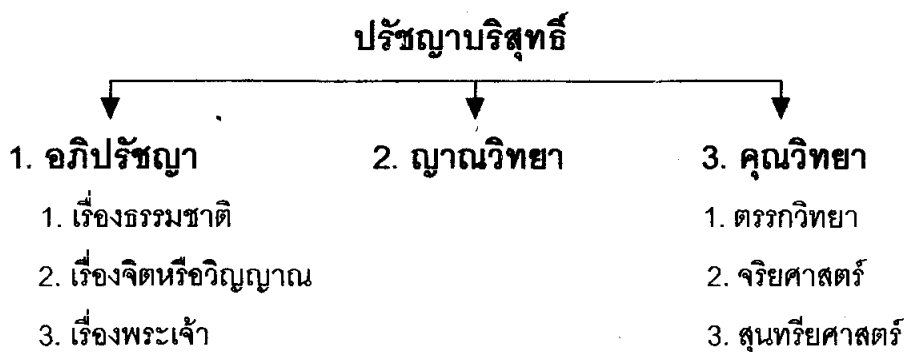
3. **คุณวิทยา (Axiology or Theory of Values)** เป็นวิชาที่ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับคุณค่าของสิ่งทั้งหลายและอุดมคติแห่งชีวิต ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 สาขา คือ

3.1 ตรรกวิทยา (Logics) เป็นวิชาที่ว่าด้วยหลักแห่งความจริง วิธีการตัดสินความจริง หลักคิดหรือการใช้เหตุผลในการแสวงหาความจริง แบบแห่งการเสนอความคิด สมมุติฐาน การนิยาม การเปรียบเทียบ การจำแนก การกระจายและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในการใช้เหตุผลเพื่อเข้าถึงความจริง เป็นต้น

3.2 จริยศาสตร์ (Ethics or Theory of Morality) เป็นวิชาที่ว่าด้วยกฎเกณฑ์แห่งความประพฤติ หลักการในการแสวงหาความดี หลักแห่งความดี ความถูกต้องและความยุติธรรม ตลอดจนถึงคุณค่าทางจริยธรรม เป็นต้น

3.3 สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics or Theory of Beauty) เป็นวิชาที่ว่าด้วยธรรมชาติแห่งความงาม หลักแห่งการแสวงหาความงาม มาตรฐานแห่งการตัดสินความงามและลักษณะแห่งความงาม เป็นต้น

ปรัชญาบริสุทธิ์นี้อาจสรุปย่อให้เห็นได้ง่ายดังนี้

ปรัชญาประยุกต์

ได้แก่การนำเอาความรู้หรือแนวความคิดทางปรัชญาบริสุทธิ์ไปผสมผสานประยุกต์ใช้กับศาสตร์ต่าง ๆ ซึ่งแยกตัวออกจากปรัชญาบริสุทธิ์และเป็นผลนำไปสู่การทดลองและปฏิบัติให้เกิดผลในสาขาวิชาหรือศาสตร์นั้น ๆ เช่น

1. ปรัชญาวิทยาศาสตร์
2. ปรัชญาศาสนา
3. ปรัชญาสังคม

4. ปรัชญาการเมือง
5. ปรัชญาศิลปะ
6. ปรัชญาภาษา
7. ปรัชญาคณิตศาสตร์
8. ปรัชญากฎหมาย
9. ปรัชญาจิต

ฯลฯ

อภิปรัชญา (Metaphysics)

เมื่อยุคเหตุผลได้เริ่มขึ้นเมื่อประมาณ 2 - 3 พันปีที่ผ่านมามนุษย์เสื่อมศรัทธาจากแนวความคิดเรื่องพระเจ้าเป็นปฐมเหตุของสรรพสิ่ง และพากันตั้งข้อสงสัยใหม่ว่า ปฐมเหตุของสรรพสิ่งไม่น่าจะเป็นพระเจ้า น่าจะเป็นธรรมชาติมากกว่า ต่างก็พยายามคิดหาคำตอบกันไปต่าง ๆ นานา เช่น น้ำ อากาศ ไฟ และปรมาณู เป็นต้น ในระยะแรก ๆ ความคิดอาจจะหยาบจนมีช่องโหว่ให้คนรุ่นหลังได้แย้งได้เรื่อย ๆ จนกระทั่งความคิดค่อย ๆ ละเอียดลออขึ้นจนถึงขั้นที่สามารถวิเคราะห์สิ่งที่เป็นามธรรมได้ว่าเป็นต้นตอของสิ่งที่เป็รูปรรมนี้คือการวิวัฒนาการของกระบวนการค้นหาความแท้จริงซึ่งคนโบราณเรียกกันว่า ภววิทยาบ้าง ปฐมปรัชญาบ้าง จักรวาลวิทยาบ้าง และโลกวิทยาบ้าง (สุเมธ เมธาวิทยกุล, 2534 : 34)

ความหมายของอภิปรัชญา

อภิปรัชญาเป็นคำแปลของคำว่า Metaphysics ซึ่งเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยความแท้จริงหรือสสารัตถะ (Reality Essence) มีปรัชญาอีกสาขาหนึ่งที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับ Metaphysics คือ Ontology แปลว่า ภววิทยา ซึ่งเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยความมี (being) ศาสตร์ทั้งสองนี้มีความเกี่ยวข้องกันเพราะว่า Metaphysics คือศาสตร์ที่ว่าด้วยความแท้จริงหรือสสารัตถะว่ามีจริงหรือไม่ Ontology ก็ศึกษาเรื่องความมีอยู่ของความแท้จริงหรือสสารัตถะนั้นว่าเป็นจริงอย่างไร โดยทั่วไปถือว่าศาสตร์ทั้งสองนี้ศึกษาเรื่องเดียวกัน คือความมีอยู่ของความแท้จริง หรือความแท้จริงที่มีอยู่ เพราะฉะนั้นจึงถือได้ว่าศาสตร์ทั้งสองเป็นเรื่องเดียวกัน (สุเชาว์ พลอยชุม, 2538 :66)

อภิปรายเมื่อพิจารณาตามรูปศัพท์ อภิปรายมาจากคำว่า “อภิ” หมายถึง ความยิ่งใหญ่สูงสุดเหนือสุด และปรัชญาหมายถึงความรู้อันประเสริฐเมื่อรวมเข้าด้วยกัน “อภิปรัชญา” จึงหมายถึงปรัชญาที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่อยู่นอกเหนือจากการรู้เห็นทั่ว ๆ ไป หรือความรู้ที่อยู่นอกเหนือการรู้เห็นใด ๆ แต่สามารถรู้และเข้าใจได้ด้วยเหตุผล อภิปรายเมื่อพิจารณาตามรูปศัพท์ ภาษาอังกฤษ Metaphysics มาจากคำว่า Meta หมายถึงก่อนและ Physics หมายถึงฟิสิกส์ เมื่อรวมเข้าด้วยกัน Metaphysics หมายถึงความรู้ในเรื่องก่อนฟิสิกส์ ความรู้เรื่องที่อยู่นอกเหนือฟิสิกส์ ความรู้ที่มีมาก่อนฟิสิกส์หรือสภาวะที่อยู่เหนือ การสัมผัสทั่ว ๆ ไป (ศรีธนย์วงศ์คำจันทร์, มปป. : 146)

อภิปรายเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยความเป็นจริง (reality) ว่าโลกและจักรวาลตลอดจนธรรมชาติของมนุษย์มีความเป็นจริงอย่างไรความเป็นจริงที่อภิปรายแสวงหานั้นเป็นความจริงสุดท้ายหรือความจริงสูงสุดที่ เรียกว่าความจริง อันติมะ (Ultimate Reality) อันเป็นพื้นฐานที่มาของความจริงอื่น ๆ เนื้อหาของปรัชญาที่จะให้คำตอบในเรื่องที่กล่าวมานี้มี 3 เรื่องใหญ่ คือ สสารนิยม (Materialism) จิตนิยม (Idealism) และธรรมชาตินิยม (Naturalism) ซึ่งจะกล่าวต่อไป (สุจิตรา รัตน , 2532 : 18)

สสารนิยมหรือวัตถุนิยม (Materialism)

ความหมายของสสารนิยมเป็นศัพท์บัญญัติหนึ่งของคำ Materialism อีกคำศัพท์หนึ่งคือ วัตถุนิยม สสารนิยมบัญญัติขึ้นใช้ในอภิปราย ส่วนวัตถุนิยมให้ใช้ในจริยศาสตร์คำว่า Materialism ที่ใช้ในอภิปรายนั้น หมายถึงทัศนะที่ว่าสสารหรือพลังงานเป็นเครื่องกำหนดลักษณะพื้นฐานของสิ่งและเหตุการณ์ทั้งหลาย แต่สสารเท่านั้นเป็นภาวะที่มีอยู่จริง นอกนั้นไม่เชื่อว่ามีอยู่จริง สิ่งที่เราเรียกว่าจิตหรือประสบการณ์ทางจิตไม่มีอยู่จริง เป็นเพียงภาวะอนุพันธ์คือเกิดจากสสารนั่นเอง หรือเรียกได้ว่าเป็นผลผลิตของสสารจึงได้บัญญัติว่า สสารนิยม (อดิศักดิ์ ทองบุญ, 2533 : 139)

กลุ่มสสารนิยมถือว่าทุกสิ่งทุกอย่างเป็นสสารหรือวัตถุธาตุสสารนิยม เริ่มต้นตั้งแต่ปรัชญายุคแรกของกรีกที่พยายามค้นหาคำตอบของโลกและสรรพสิ่ง (วัตถุ) ที่ปรากฏอยู่โดยได้คำตอบแตกต่างกัน เช่น ธาเลส ตอบว่าโลกเกิดจากน้ำ อแนกซีแมนเดอร์ตอบว่าโลกเกิดจากสสารอนันต์

อแนกซิมีนิส ตอบว่าโลกเกิดจากอากาศและกาลต่อมา เอ็มพิโดคลีส ตอบว่าโลกเกิดจากธาตุ 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ เมื่อธาตุ 4 นี้รวมกันสรรพสิ่งทั้งหลายย่อมเกิดขึ้นนี้เป็นความคิดเบื้องต้นของกลุ่มสสารนิยม ลิวคิปุสและเคโมคลิดุสเชื่อว่าวัตถุหรือสสารนั้นเกิดจากการรวมตัวกันของอะตอมจำนวนมากมายับไม่ถ้วน วัตถุหรือสสารนั้นเมื่อแบ่งแยกออกเป็นส่วนย่อยที่สุดจนไม่สามารถแบ่งแยกต่อไปอีกได้ เรียกว่า อะตอม สสารนิยมแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มย่อย คือ

1. **อะตอมนิยม (Atomism)** เป็นปรมาณูนิยมนี้มีความเชื่อว่าเป็นจริงมีแต่สสารเพียงอย่างเดียว มวลสารนี้สามารถแบ่งออกเป็นหน่วยย่อยที่สุด เรียกว่าอะตอม (หรือปรมาณู) ซึ่งคำว่าอะตอมที่ใช้ในทางปรัชญานี้ หมายถึงอนุภาคที่เล็กที่สุดเป็นอนุภาคสุดท้ายที่แยกต่อไปไม่ได้อีกแล้ว (ซึ่งการสมมุติอย่างนี้เป็นไปไม่ได้ในทางคณิตศาสตร์ เพราะทางคณิตศาสตร์ สิ่งที่เป็นมวลสารย่อมแบ่งครึ่งได้เสมอ) อะตอมนี้เป็นอนุภาคนิรันดร์ ไม่เกิดไม่ตายมีมาเอง ไม่มีใครสร้างและไม่มีใครทำลายได้ หรือแม้จะทำให้มันแตกออกก็ย่อมไม่ได้ แต่ถึงแม้ว่าจะตอมจะเล็กสักปานใดก็ตาม อะตอมก็คงเป็นมวลสารที่มีขนาดรูปร่างและน้ำหนักนั้นคือ แม้ว่าจะมีจำนวนมากมายกก็ตาม อะตอมก็มีปริมาณคงตัวและคุณภาพของอะตอมแต่ละอนุภาคก็คงตัว (ทฤษฎีจึงมีลักษณะเป็นพหุนิยม สสารนิยม) ซึ่งแต่ละอนุภาคอาจแตกต่างกันในเนื้อสาร มวลสาร ขนาดรูปร่างและน้ำหนัก (มาลี ศรีเพชรภูมิ, 2537 : 39 – 40)

นักปรัชญาคนสำคัญที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับอะตอม คือ เดโมครีตัส (Democretus) ได้รับการยกย่องให้เป็นบิดาของอะตอมนิยม เดโมครีตัสกล่าวว่าเอกภพประกอบด้วยอะตอมจำนวนมากมายับไม่ถ้วนที่มีรูปร่าง ขนาด และการเคลื่อนที่ต่าง ๆ กันวิ่งกระทบกันจากทิศทางต่าง ๆ ซึ่งการเคลื่อนที่นี้อะตอมจะเคลื่อนที่ไปในที่ว่าง (space) อาศัยการเคลื่อนที่กระทบซึ่งกันและกันนี้เอง สิ่งทั้งหลายและปรากฏการณ์ทั้งหลายจึงเกิดขึ้นเพราะการเคลื่อนที่ของกลุ่มอะตอมไปในช่องว่างนี้ทำให้อะตอมที่มีรูปร่างและขนาดที่เข้ากันได้มารวมกัน แรกเริ่มทีเดียวการรวมตัวของอะตอมเกิดเป็น ดิน น้ำ ลม ไฟ แล้วการเคลื่อนที่ของธาตุทั้ง 4 นี้ ค่อย ๆ หมุนกินที่กว้างออกไปจึงเกิดการรวมตัวกันเป็นระบบต่าง ๆ ซึ่งทุกระบบมีศูนย์กลางและการหมุนเป็นวงกลมซึ่งบางระบบมีทั้งดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ เป็นจำนวนมากมายหลายระบบ อะตอมเหล่านี้มีจำนวนนับอนันต์เป็นสิ่งที่ปราศจากคุณสมบัติใด ๆ ทั้งสิ้นอะตอมแต่ละอันเป็นสิ่งเดียวกันกันตลอดปราศจากรสกลิ่น เสียง เย็น ร้อน อ่อน แข็ง ไต ๆ ทั้งสิ้น มีก็รูปร่างและน้ำหนักเท่านั้น ดังนั้นอะตอมหนึ่งจึง

ต่างกับอีกอะตอมหนึ่งด้วยขนาดและน้ำหนักเท่านั้น แต่ถึงมีขนาดซึ่งไม่ว่าจะใหญ่หรือเล็กก็ตาม ก็แยกกันไปอีกมิได้ เดโมคริตัสได้อธิบายถึงการเกิดของมนุษย์กับความรู้สึกนึกคิดว่ามนุษย์ ประกอบไปด้วยอะตอมรวมตัวกันได้อัตราที่จะเป็นคนได้ ส่วนวิญญาณหรือจิตนั้นก็เป็นอะตอม ชนิดหนึ่งด้วย อะตอมวิญญาณนั้นเป็นอะตอมที่ละเอียดที่สุดและกลมที่สุดและเบาที่สุด กระจายอยู่ทั่วร่างกาย อะตอมวิญญาณนี้ทำให้ร่างกายเคลื่อนที่ได้เมื่อมนุษย์ตาย อะตอม วิญญาณก็จะกระจายไป เช่นเดียวกับอะตอมของร่างกายส่วนต่าง ๆ นั้นเอง ดังนั้นมนุษย์แต่ละ คนจึงเกิดมาเพียงครั้งเดียวไม่มีจิตจะสืบต่อให้มีการเกิดใหม่หรือคอยรับผลของกรรมที่ทำให้จาก ชาติก่อน แต่อย่างใดทั้งสิ้น (วิทย์ วิศทเวทย์, 2525 : 28)

ฮ็อบส์ (Thomas Hobbes) ได้เอาทฤษฎีปรมาณูของเดโมคริตัส มาพัฒนาจนถึงกับ อธิบายว่าชีวิตคือเครื่องจักร จึงได้ชื่อว่าเป็นบิดาของลัทธิจักรกลนิยม (Mechanicism)

ฮ็อบส์ กล่าวว่า ความเป็นจริงมีแต่สสารซึ่งมีพลังประจำตัว พลังนี้อาจถ่ายทอดจาก เทนหนึ่งไปสู่เทนอื่นได้ด้วยการประชิด เขายังกล่าวว่าชีวิตคือเครื่องจักรกลซับซ้อน โดยเปลี่ยน ให้ดวงตาเหมือนกล้องถ่ายภาพ ปวดเหมือนเครื่องบด ปากเหมือนโมบด แขนเหมือนคานวัด นอกจากนั้นเขายังเปรียบเทียบหัวใจเหมือนสปริง เส้นประสาทเหมือนสปริงจำนวนมาก กระดูก ข้อต่อเหมือนวงจักรสิ่งเหล่านี้ทำให้ร่างกายมนุษย์เคลื่อนไหวได้ (กิริติ บุญเจือ, 2533 : 39 - 40)

คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) กล่าวว่า สสารมีพลังตัวเองตามกฎปฏิพัฒนาการของ เฮเกล คือจะต้องวางตัวให้ขัดแย้งกันเพื่อจะได้หาทางประนีประนอมกัน แล้วส่วนรวมก็จะ ก้าวหน้า เมื่อประนีประนอมกันแล้วจะต้องวางตัวให้ขัดแย้งกันต่อไปอีกเพื่อจะได้ก้าวหน้าต่อไป (กิริติ บุญเจือ, 2533 : 52) มาร์กซ์ยังกล่าวต่อไปว่าแรงงาน (labour) เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์ สามารถพัฒนาตนเองและสังคมไปสู่เป้าหมายสูงสุดได้การนำเครื่องจักรมาใช้งานทำให้คน ทำงานดูต่ำต้อยไป มาร์กซ์คิดว่าระบบเศรษฐกิจระบบทุนนิยมนี้เองที่ทำให้ศักดิ์ศรีของความเป็น มนุษย์ลดต่ำลง เขาแนะนำข้อเลิกล้มการมีสมบัติส่วนตัวเสีย โดยการให้สมบัติทุกชิ้นเป็นของรัฐ ทั้งหมด โดยให้พลเมืองทุกคนมีกรรมสิทธิ์ร่วมกัน ซึ่งกล่าวมานี้คือหลักการพื้นฐานของระบบ เศรษฐกิจแบบคอมมิวนิสต์นั่นเอง (มาลี ศรีเพชรภูมิ, 2537 : 46 - 47)

2. พลังนิยม (Energetism) พลังนิยมเห็นว่า สสารมิได้มีมวลสารดังที่มนุษย์มีประสบการณ์ด้วยประสาทสัมผัส แต่เนื้อแท้เป็นพลังงานซึ่งเมื่อทำปฏิกิริยากับประสาทสัมผัสของมนุษย์ทำให้รู้สึกไปว่ามีมวลสารพวกพลังนิยมจึงยืนยันว่าความเป็นจริงเป็นพลังงานเพียงอย่างเดียวที่กระทำการให้เกิดสิ่งต่าง ๆ และเหตุการณ์ทั้งหลายในเอกภพ พลังงานดังกล่าวอาจเรียกชื่อเป็นอย่างอื่นไป ทำให้มีชื่อผิดเพี้ยนกันออกไปได้ (กิริติ บุญเชื้อ, 2533 : 40 - 41) นักปรัชญาพลังนิยมที่สมควรกล่าวถึงคือ

อาร์ทัวร์ โชเพินเฮาเออร์ (Arthur Schopenhauer) กล่าวว่า ความเป็นจริงเป็นพลังตามอดที่ดิ้นรนไปตามธรรมชาติของพลังแสดงออกเป็นพลังงานต่าง ๆ ในธรรมชาติ เช่น พลังแม่เหล็ก พลังไฟฟ้า พลังน้ำตก พลังดึงดูดและสูงขึ้นมาเป็นพลังชีวิตในพืช พลังสัญชาตญาณและพลังงานกิเลสในมนุษย์ แม้ว่าพลังส่วนรวมจะตามอดแต่พลังที่แบ่งส่วนออกมาเป็นมนุษย์แต่ละส่วนนี้มีความสำนึกได้เพราะเป็นพลังที่เข้มข้นที่สุด และอาจจะช่วยวางแผนแก้ปัญหาให้พลังส่วนรวมได้

นิตเช่ (Friedrich Nietzsche) ได้กล่าวแก้ไขความคิดของโชเพินเฮาเออร์ว่า พลังตามอดนั้นมีลักษณะเป็นการดิ้นรนเพื่อการอยู่รอดก็จริง แต่ยังมีลักษณะหนึ่งที่สำคัญกว่าและครอบงำการดิ้นรนเพื่อการอยู่รอดนั่นก็คือการดิ้นรนเพื่ออำนาจ ดังนั้นพลังรวมของโชเพินเฮาเออร์ควรเรียกใหม่ให้ถูกต้องว่าเจตจำนงที่จะมีอำนาจ (the will - to power) พลังที่แสดงออกในธรรมชาตินั้นบางทีก็ยอมเสี่ยงการมีชีวิตเพื่อจะมีอำนาจเหนือหน่วยอื่น การต่อสู้ดิ้นรนจะทำให้มนุษย์พยายามพัฒนาตนเองให้มีความสามารถเหนือผู้อื่นยิ่ง ๆ ขึ้นไป และจะเกิดมนุษย์ที่มีความสามารถเหนือผู้อื่นที่เรียกกันทั่วไปว่า อภิมนุษย์ (Superman) ขึ้นในอนาคต

มักซ์ ปลังค์ (Max Planck) และนักวิทยาศาสตร์นิวเคลียร์ปัจจุบันบางท่านกล่าวว่า มนุษย์เราสามารถแยกปรมาณูออกได้เป็นประจุไฟฟ้าซึ่งเป็นพลังงาน จึงเป็นอันว่ามวลสารทั้งหลายประกอบขึ้นจากพลังงานทั้งสิ้น พลังงานเหล่านี้มิได้รวมกันเป็นเนื้อเดียวแต่เป็นกลุ่มของอนุภาคพลังงานซึ่งแต่ละอนุภาคจะแบ่งออกต่อไปอีกไม่ได้ เรียกว่า (Quantum) ควันตัมเป็นหน่วยย่อยที่สุดของพลังงาน จะเห็นได้ว่าลักษณะร่วมของนักปรัชญาพลังนิยม คือ สิ่งทั้งหมดที่เกิดขึ้นนั้นไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว อาจเกิดขึ้นตรงตามวัตถุประสงค์ของมนุษย์หรือไม่ก็ได้ เช่น มนุษย์บางคนดิ้นรนเพื่อการมีชีวิตอยู่แต่ผลอาจจะตายก็ได้

จิตนิยม (Idealism)

ความหมายของจิตนิยม เป็นศัพท์บัญญัติศัพท์หนึ่งของคำ Idealism ที่ใช้ในทางอภิปราย แต่ถ้าจะใช้ในทางจริยศาสตร์มีการบัญญัติศัพท์ภาษาไทยอีกศัพท์หนึ่งว่า อุดมคติ-นิยมมีคำถามว่า คำ Idealism คำเดียวทำไมจึงบัญญัติศัพท์ภาษาไทยถึง 2 คำ คำตอบคือเพราะท่านใช้ในความหมายต่างกันในทางจริยศาสตร์ ใช้คำว่า Idealist หมายถึง บุคคลผู้มองเห็นเป้าหมายอันสูงส่งของชีวิตและพยายามจะเข้าถึงเป้าหมายอันนั้นให้ได้ในภาษาไทยเรียกบุคคลเช่นนี้ว่านักอุดมคติ แต่ทางอภิปราย Idealist หมายถึงผู้ศึกษาค้นคว้าว่าอะไรคือความจริงอะไรคือสภาพมูลฐานของสิ่งทั้งหลายที่สมนัยกันหรือเข้ากันได้กับความรู้สึคนึกคิดและจิตใจของมนุษย์ ในภาษาไทยเรียกบุคคลเช่นนี้ว่า นักจิตนิยม (อดิศักดิ์ ทองบุญ, 2533 : 110 – 111)

กลุ่มจิตนิยมถือว่าจิตเป็นความแท้จริงสูงสุดเพียงสิ่งเดียวเท่านั้น สสารเป็นเพียงปรากฏการณ์ของจิตเท่านั้น เช่น ร่างกายมนุษย์เป็นเพียงปรากฏการณ์ชั่วคราวของจิตเป็นที่ยั่งยืนชั่วคราวของจิตเมื่อร่างกายสลายจิตสัมพัทธ์ก็ยังคงอยู่ ซึ่งบางทีอาจกลับคืนเข้าสู่แหล่งเดิมของตนคือจิตสมบูรณ์อันเป็นต้นตอของสรรพสิ่ง ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนแต่อธิบายได้ด้วยอาการปรากฏของจิตสมบูรณ์ทั้งสิ้น (สุเมธ เมธาวิทยกุล, 2534 : 39) จิตเป็นอมตะ คำกล่าวนี้นักจะได้ยินกันจนคุ้นหู และการที่บางคนไม่เชื่อเรื่องจิตว่ามีจริงก็เพราะจิตเป็นสิ่งที่ไม่สามารถรู้จักได้ด้วยประสาทสัมผัส เราสังเกตว่ามนุษย์มีจิตได้จากการคิดการบังคับร่างกายให้ปฏิบัติตามได้เป็นต้น เมื่อร่างกายแตกสลายแล้วจิตก็จะเป็นอิสระจิตมีสภาพเป็นนามธรรม คือ ไม่มีตัวตนสัมผัสไม่ได้และไม่มีคำอธิบายใด ๆ ที่บอกสภาพของจิตได้ถูกต้องตรงกับความเป็นจริงได้ แต่ทุกคนรู้ได้ด้วยตัวเองว่าจิตมีจริง จิตคือธรรมชาติที่รู้จักนึกคิด แต่ความนึกคิดนั้นไม่ใช่ตัวจิตเป็นแต่เพียงอาการหรือกระแสที่จิตฉายหรือส่งออกมาเท่านั้น จิตเป็นธรรมที่มีเพียงชื่อหาอุปมาไม่ได้ ผู้มีปัญญาเท่านั้นจึงจะรู้จักจิตได้ (มาลี ศรีเพชรภูมิ, 2537 : 24) จิตนิยมแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ

จิตนิยมกรีกโบราณ

พาร์มินิดิส (Parmenides) เป็นนักปรัชญากรีกสมัยโบราณได้รับความนับถืออย่างมากว่าเป็นผู้มีปัญญาลึกซึ้งและอุปนิสัยสูงส่งดีเลิศ เพลโตได้กล่าวถึงเขาอย่างเคารพนับถือเสมอมา ทศนะทางปรัชญาของพาร์มินิดิสเกิดจากการเฝ้าสังเกตความไม่เที่ยงแท้หรือความเป็น

อนิจจังของสิ่งต่าง ๆ เขาพยายามค้นหาสิ่งที่เป็นนิรันดร์ซึ่งอยู่ท่ามกลางสิ่งที่เป็นอนิจจัง หาสิ่ง
คงเดิมตลอดไป ท่ามกลางการแปรสภาพของสิ่งทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้ความคิดเรื่องสัจและอสัจ
เกิดขึ้นสิ่งที่เป็นจริงสูงสุดคือสัจ (Being) ส่วนอสัจเป็นสิ่งที่ไม่มีจริงโลกแห่งผัสสะเป็นภาพมายา
ไม่มีจริงเป็นอสัจ สัจเท่านั้นเป็นจริง ความแตกต่างที่มีความสำคัญขั้นพื้นฐานในวิชาปรัชญา
เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในปรัชญาพาร์มินิดิส คือความแตกต่างระหว่างผัสสะและเหตุผล สำหรับ
พาร์มินิดิส ผัสสะเป็นบ่อเกิดของความหลงกลวง และความเห็นผิดความจริงมีอยู่ในเหตุผล
เท่านั้น นี่คือการเริ่มต้นขั้นพื้นฐานของจิตนิยม ความคิดของเขาทั้งสองแบบได้รับการนำไป
พัฒนาในสมัยต่อมา เช่น เพลโตรับเอาแง่ที่เป็นจิตนิยมไปพัฒนาขณะที่เอมพิโดคลิสและ
เดโมคริตส์รับเอาแง่ที่เป็นสสารนิยมไปพัฒนา พาร์มินิดิสจึงเป็นทั้งบิดาของจิตนิยมและสสาร
นิยม (สุจิตรา รัตนัน, 2532 : 26)

เพลโต (Plato) จิตนิยมของเพลโตได้รับอิทธิพลจากปรัชญาของพาร์มินิดิสอย่างมาก คือ
เพลโตได้นำความคิดเรื่องโลกแห่งมโนคติหรือทฤษฎีแบบ (World of Ideas or Theory of Form)
มาจากคำสอนเรื่องสัจ (Being) ของพาร์มินิดิสมาพัฒนานั่นเอง

ความคิดเรื่องโลกแห่งมโนคติหรือทฤษฎีแบบของเพลโตนั้น เพลโตถือว่าโลกมี 2 โลก
โลกหนึ่งเป็นโลกแห่งการผัสสะหรือโลกของสสารเป็นโลกที่เปลี่ยนแปลง ไม่มีความเป็นจริงใน
ตัวเอง มนุษย์รู้จักโลกนี้ด้วยประสาทสัมผัสส่วนอีกโลกหนึ่งเรียกว่าโลกแห่งมโนคติหรือโลกของ
เทพเป็นโลกของความจริงแท้ โลกดังกล่าวเป็นโลกของจิตมีอยู่นิรันดร์และไม่เปลี่ยนแปลง โลก
แห่งมโนคติเป็นโลกแห่งความจริงแท้และมีอยู่ได้ด้วยตัวมันเองโดยไม่ขึ้นต่อโลกแห่งผัสสะ
(สุจิตรา รัตนัน, 2532 : 28)

มนุษย์มโนทัศน์ของเพลโต คือ ธรรมชาติของมนุษย์ประกอบด้วยองค์ประกอบ 2 อย่าง
คือ กายกับจิต จิตมนุษย์เปรียบเสมือนคนขับรถซึ่งได้แก่ ร่างกาย จิตใจทำหน้าที่ 3 ภาค คือ
ภาคค้นหา ภาคน้ำใจ และภาคปัญญา กล่าวโดยสรุปดังนี้

1. ภาคค้นหา ค้นหา หมายถึงความต้องการความสุขร่างกาย เช่น การกินอยู่ หลับนอน
คนที่มีจิตภาคนี้เหนือกว่าภาคอื่น ๆ ได้แก่ คนที่ลุ่มหลงในโลภีสุขทั้งปวงตามทัศนะของเพลโต
เปรียบคนพวกนี้ไม่ต่างกับเดรัจฉานหาความสุขทางการผัสสะเหมือนสัตว์ถึงแม้ว่าจะขับช้อนหรือ
ละเจียดอ่อนกว่าสัตว์ก็ตาม

2. ภาคน้ำใจ น้ำใจ คือความรู้สึกทางใจที่เกิดขึ้นโดยมิได้มีสาเหตุทางวัตถุ เช่น ความเสียสละ ความรักระเบียบวินัย ความเมตตาเมื่อเห็นผู้อื่นเป็นทุกข์ คนที่มีจิตภาคน้ำใจเป็นใหญ่เหนือกว่าภาคอื่น ก็ยังมีความปรารถนาในโลกียอยู่เพราะเป็นความต้องการทางกายอันเป็นเรือนที่จิตครองอยู่ แต่คนเหล่านี้มิได้เป็นกังวลนักกับเรื่องดังกล่าว เขาอาจยอมตายมากกว่าที่จะยอมเสียเกียรติ คนเหล่านี้สูงกว่าเดรัจฉานเพราะเดรัจฉานทำทุกอย่างโดยไม่คำนึงถึงอะไรทั้งสิ้น

3. ภาคปัญญา ปัญญา หมายถึงความมีเหตุผล จิตภาคนี้นำหน้าที่เกี่ยวกับเหตุผลเป็นส่วนที่เพลโตถือว่าทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์และสิ่งทั้งปวงในโลก จิตภาคปัญญาทำให้มนุษย์รู้จักความจริงคนที่มีจิตภาคตันหาอาจยอมทำทุกอย่างเพื่อแสวงหาความสุข คนที่มีจิตภาคน้ำใจอาจยอมเสียสละความสุขเพื่อรักษาเกียรติ แต่คนที่มีจิตภาคปัญญาอาจยอมเสียทั้งความสุขและเกียรติเพื่อความรู้และความจริง

จิตนิยมประสบการณ์

จิตนิยมประสบการณ์ หมายถึงหลักปรัชญาของปรัชญาเมธีทั้งหลายเช่น จอร์จ เบริคเลย์ (George Berkley) จอห์น ล็อก (John Locke) เดวิด ฮิวม์ (David Hume) เป็นต้น

จอร์จ เบริคเลย์ (George Berkley) เป็นนักปรัชญากลุ่มประจักษ์นิยม (ประสบการณ์นิยมในปัจจุบัน) เช่นเดียวกับจอห์น ล็อก เบริคเลย์กล่าวว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่เรารับรู้ทางประสาทสัมผัสนั้นมีอยู่ได้เพราะจิตและแนวความคิด หมายความว่าเราต้องมีแนวความคิดเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ และแนวความคิดนั้นมีอยู่ในจิตของเรา ดังนั้นสิ่งแท้จริง คือจิตและความคิด (Mind and Idea) เขากล่าวว่าความมีอยู่คือการถูกรับรู้ (To be is to be perceived) ซึ่งหมายความว่าความมีอยู่ของทุกสิ่งทุกอย่างจะต้องถูกรับรู้ได้หรือสามารถรับรู้ ถ้าสิ่งใดก็ตามไม่ถูกรับรู้ก็จะกล่าวว่าสิ่งนั้นมีอยู่ไม่ได้ และได้กล่าวต่อไปอีกว่าจิตมิใช่สร้างแนวความคิด แต่แนวความคิดนี้ถูกใส่เข้าไปในจิตโดยพระเจ้า คือพระเจ้าได้สร้างแนวความคิดไว้ในจิตของมนุษย์ทุกคน (ศรีธนย์วงศ์คำจันทร์, มปป. : 140)

จิตนิยมเยอรมันสมัยใหม่และรูปแบบต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กัน

จิตนิยมเยอรมัน หมายถึง หลักปรัชญาของปรัชญาเมธีทั้งหลาย เช่น ไบบ์นิซ (Liebniz) คานต์ (Kant) เฮเกล (Hegel) เป็นต้น

อิมมานูเอล คานต์ (Immanuel Kant) (ศรีธัญย์ วงศ์คำจันทร์, มปป. : 141) แนวปรัชญาของคานต์มีลักษณะประนีประนอมหลักการของกลุ่มเหตุผลนิยมและประจักษ์นิยม โดยกล่าวว่า ความรู้บางชนิดเป็นความรู้ที่มีมาก่อน (A Priori) เป็นความรู้ที่จริงและจำเป็นที่ทุกคนมีเหมือนกัน ตรงกันจะเป็นอย่างอื่นไปไม่ได้ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต แต่ความรู้บางชนิดเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นภายหลัง (Posteriori) ได้แก่ ความรู้ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสซึ่งเกิดขึ้นในขณะนั้นและเป็นปัจจุบัน จากทัศนะนี้เป็นการยอมรับหลักการของกลุ่มเหตุผลนิยมและกลุ่มประจักษ์นิยมเป็นบางส่วน และมีการปฏิเสธเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้เพราะคานต์ถือว่าเหตุผลนิยมมอบหมายมาตรการแห่งความจริงให้แก่ปัญญามากจนเกินไป จนกระทั่งปฏิเสธพื้นฐานทางศาสนาและศีลธรรม ส่วนประสบการณ์นิยมก็มอบหมายมาตรการแห่งความจริงให้ผัสสะมากจนเกินไป จนกระทั่งปฏิเสธกฎเกณฑ์ทางคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์

ธรรมชาตินิยม (Naturalism)

ความหมายของธรรมชาตินิยม เป็นศัพท์บัญญัติศัพท์หนึ่งคำของ Naturalism ธรรมชาตินิยมเป็นปรัชญาที่อยู่กลาง ระหว่างสสารนิยมและจิตนิยม กล่าวคือว่าสสารนิยมเชื่อว่าสสารหรือวัตถุเท่านั้นเป็นจริง ส่วนจิตนิยมเชื่อว่านอกจากสสารแล้วยังมีความเป็นจริงอีกอย่างหนึ่งซึ่งมีความจริงมากกว่าสสาร สิ่งนั้นคือ จิต แต่สำหรับธรรมชาตินิยมทำหน้าที่ประนีประนอม ทศณะของสสารนิยมและจิตนิยมโดยทศณะแบบกลาง ๆ คือ บางแง่เห็นด้วยกับสสารนิยม และบางแง่เห็นด้วยกับจิตนิยม แต่โดยหลักพื้นฐานแล้วธรรมชาตินิยมมีทศณะใกล้เคียงกับสสารนิยมมากกว่า (สุจิตรา รณริน, 2532 : 29)

ปรัชญาธรรมชาตินิยมนี้บางทีเรียกว่า ปรัชญาสัจนิยม (Realism) ธรรมชาตินิยมมีทศณะว่าโลกหรือจักรวาลที่ประกอบไปด้วย “สิ่งธรรมชาติ” (Natural object) สิ่งธรรมชาติเท่านั้นที่เป็นจริง สิ่งอื่นใดที่มีไม่ใช่สิ่งธรรมชาติหรือปรากฏการณ์ของสิ่งธรรมชาติไม่ใช่สิ่งที่เป็นจริง (วิทย์ วิศทเวทย์, 2525 : 29) สิ่งธรรมชาติคือ สิ่งดำรงอยู่ในระบบของอวกาศและเวลา (Space and Time) ฉะนั้นสิ่งใดที่ไม่ดำรงอยู่ในระบบอวกาศและเวลาย่อมเป็นสิ่งไม่มีจริงในแง่ธรรมชาตินิยม มีลักษณะคล้ายสสารนิยม

นักธรรมชาตินิยมร่วมสมัยอาจแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มขวาและกลุ่มซ้ายหรือเรียกตามศัพท์ของ วิลเลียม เจมส์ ว่า กลุ่มใจอ่อน (Tender - Minded) กลุ่มใจแข็ง (Tough - Minded) นักธรรมชาตินิยมกลุ่มใจแข็ง คือ พวกนี้มีทัศนะไม่แตกต่างกันในเรื่องค่านิยมทางศาสนาหรือไม่เห็นด้วยกับผู้พยายามดึงศาสนาเข้าไปรวมไว้ในโลกทัศน์ของธรรมชาตินิยม ส่วนนักธรรมชาตินิยมกลุ่มใจอ่อนกลับเห็นใจศาสนา กลุ่มนี้ปฏิเสธรูปแบบของศาสนาตามทางราชการ แต่เชื่อว่าค่านิยมทางศาสนามีความสำคัญและสามารถรวมเข้าไว้ในปรัชญาธรรมชาตินิยมได้ นักธรรมชาตินิยมที่จะกล่าวถึงในที่นี้ ชันตายานา จอห์น ดิวอี้ เป็นต้น (อดิศักดิ์ ทองบุญ, 2533 : 180 - 185)

ชันตายานา เป็นนักธรรมชาตินิยมที่ได้ให้ทัศนะว่า พระเจ้าเป็นอุดมคติอย่างหนึ่งไม่ใช่เป็นข้อเท็จจริงสิ่งธรรมชาติทุก ๆ สิ่งมีความสมบูรณ์ตามอุดมคติ แต่อุดมคติทุก ๆ อย่างมีพื้นฐานทางธรรมชาติ ศาสนาทั้งหลายที่สืบทอดกันมาจนเป็นประเพณีนั้น สามารถบรรยายข้อเท็จจริงตามธรรมชาติให้เข้าใจถูกต้องได้ และสามารถช่วยนำเราไปสู่จุดหมายปลายทางคือ แดนสงบ

จอห์น ดิวอี้ เป็นนักธรรมชาตินิยม พวกกลุ่มขวา ท่านยอมรับมโนภาพของชันตานายาที่ว่าศาสนานั้นเกี่ยวข้องกับค่านิยมทางอุดมคติชันตายานาแบ่งองค์ประกอบทางศาสนาออกเป็น 2 อย่าง คือ ความรู้สึกทางศีลธรรมและมโนภาพทางกวี จอห์น ดิวอี้ สนใจเฉพาะเรื่องศีลธรรมของศาสนา ท่านเห็นว่า ศาสนามีความสัมพันธ์กับอุดมคติทั้งหลายที่มนุษย์ถือเป็นเป้าหมายแห่งชีวิตและนำมาประพฤติปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายนั้น ๆ

นักธรรมชาตินิยมร่วมสมัย ประารถอย่างแรงกล้าที่จะรวมค่านิยมทางศาสนาเข้าไว้ในธรรมชาตินิยม ได้ดำเนินตามแนวคิดของชันตายานา และ จอห์น ดิวอี้ นั่นเอง วิธีการธรรมชาตินิยมพวกนี้ได้แก่ วิธีการแบบมนุษยนิยม ธรรมชาตินิยม กล่าวว่า ไม่มีพระเจ้า ไม่มีระเบียบเหนือธรรมชาติ ไม่มีทวิภาค ระหว่างพระเจ้ากับโลก อย่างไรก็ตามยังมีธรรมชาตินิยมบางลัทธิเข้ากันได้กับหลักคำสอนที่ถือว่าพระเจ้าเป็นอุดมคติอย่างหนึ่ง อุดมคตินี้อาจมีอิทธิพลเหนือมนุษย์ผู้ปรารถนา แสวงหาความดี

ภววิทยา (Ontology)

ภววิทยาเป็นสาขาที่สำคัญของอภิปรัชญา เพราะเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยสิ่งแท้จริง อันติมะ ปัญหาที่ภววิทยาพยายามตอบก็คือสิ่งที่แท้จริงอันติมะคืออะไร นักปรัชญาได้ใช้วิธีการหลายอย่างต่าง ๆ กันในอันที่จะตอบปัญหาดังกล่าว วิธีการต่าง ๆ เหล่านี้ได้กลายมาเป็นทฤษฎีของภววิทยา และทฤษฎีต่าง ๆ ที่สำคัญ ๆ อยู่ 3 ทฤษฎี คือ เอกนิยม ทวินิยม และพหุนิยม

เอกนิยม (Monism)

เอกนิยม คือ ทฤษฎีทางปรัชญาที่ถือว่าความแท้จริงคือปฐมธาตุเพียงอย่างเดียวถ้าถือว่าความแท้จริงเป็นจิตเพียงอย่างเดียวเรียกว่าเอกนิยมแบบสสาร จิตถือว่าความแท้จริงเป็นสสารอย่างเดียวเรียกว่าเอกนิยมแบบสสาร แต่ถ้าถือว่าความแท้จริงไม่ใช่ทั้งจิตและสสารเรียกว่า มัชฌิมนิยม (สุเมธ เมธาวิทยกุล, 2534 : 45 – 47)

เอกนิยมแบบจิต ถือว่า ความแท้จริงปฐมธาตุมีแต่นามธรรม หรือจิตเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ได้แก่ ปรัชญาสัจ (Philosophy of Being) เป็นปรัชญาของพาร์มินิดิส (Parmenides) สมัยกรีกโบราณ กล่าวว่าความแท้จริงปฐมธาตุคือสัจซึ่งมีภาวะเป็นนิรันดรรวมเอาภาวะต่าง ๆ ไว้ในหน่วยเดียวกันไม่มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ทั้งสิ้น แต่การที่เรามองเห็นว่ามีการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นมายาคือ ความเข้าใจผิดไป (ธีรยุทธ สุนทรา, 2529 : 109) ส่วน เฮเกิล (Hegel) ถือว่าความแท้จริงมีจิตดวงเดียวเรียกว่าสิ่งสัมบูรณ์ (The Absolute) เป็นต้นกำเนิดจิตทั้งปวง การเคลื่อนไหวของจิตเป็นการพัฒนาแบบปฏิพัฒนาการ (Dialectic) แบ่งออกเป็น 3 ระยะคือ จิตเดิมที่บริสุทธิ์ (Thesis) จิตขัดแย้ง ยังแสดงตัวออกเป็นสสาร (Antithesis) และจิตสังเคราะห์ สสารสำนึกตัวเองว่าเป็นจิต (Synthesis)

เอกนิยมแบบสสาร ถือว่า ความแท้จริงแบบปฐมธาตุมีแต่สสารเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ไม่มีจิตหรือสิ่งอื่นใดนอกเหนือไปจากนี้ เช่น ปรัชญากรีกสมัยแรก ๆ ได้แก่ ธาเลส อะแนกซิเมนเนส และอะนัคซิมานเดอร์ เป็นต้น ถือว่า ปฐมธาตุ คือ น้ำ อากาศและแนวคิดได้พัฒนาไปเรื่อยๆ จนถึงขีดสุดที่ปรมาณูนิยมของเดโมครีตส์ ต่อมายุคปรัชญาสมัยใหม่ ฮ็อบบ์ส (Hobbes) ได้นำเอาอะตอมมาพัฒนาเป็นสสารนิยม ในปัจจุบันมาร์กซ์ได้ปรับปรุงปรัชญาของเฮเกิลให้เป็นสสารนิยมแบบปฏิพัฒนาในที่สุดเอกนิยมแบบสสารก็ได้พัฒนามาเป็นธรรมชาตินิยมวิวัฒนาการปัจจุบัน

มัชฌิมนิยาม เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าทฤษฎีสองแง่ ถือว่าความแท้จริงปฐมธาตุเพียงหนึ่งเดียวไม่ใช่ทั้งจิต และไม่ใช่ทั้งวัตถุ ความแท้จริงหน่วยเดียวนี้คือพระเจ้า แสดงตัวออกมาเป็น 2 ลักษณะ คือ จิตกับวัตถุ เราสามารถรู้จักความแท้จริงได้โดยใช้เหตุผลพิสูจน์แบบเรขาคณิต สปิโนซาเป็นนักปรัชญาสำคัญในแนวคิดแบบนี้

ทวินิยม (Dualism)

ทวินิยม คือทฤษฎีทางปรัชญาที่ถือว่าความแท้จริงปฐมธาตุมี 2 อย่างคือ จิตกับสสาร แยกย่อยออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่ถือว่าจิตเป็นผู้สร้างสสารเรียกว่า รั้งสรรคินิยม และกลุ่มที่ถือว่า จิตกับสสารมีความคู่กันมาตั้งแต่ต้น จิตควบคุมสสารได้โดยรู้กฎของสสาร เรียกว่า ชีวสสารนิยาม

รั้งสรรคินิยมเป็นทวินิยมอภิปรัชญาที่ถือว่าความแท้จริงปฐมธาตุมี 2 อย่าง ได้แก่ จิตกับสสาร จิตเป็นใหญ่กว่าเพราะเป็นผู้สร้างสสารเรียกว่า พระผู้สร้างและปล่อยให้สสารดำรงอยู่ด้วยตัวเอง แต่พระผู้สร้างก็มีอำนาจควบคุมและทำลายล้างสสารคือธรรมชาติ พืช สัตว์ มนุษย์ได้ตามประสงค์ นักปรัชญาคนสำคัญได้แก่ เซนต์ ออกัสติน ได้กล่าวว่า พระผู้สร้างเป็นความแท้จริงสูงสุดทรงเป็นนิรันดร์ เป็นพระวิญญูญาณบริสุทธิ์ ตามหลักตรีเอกภพ (The Trinity) พระเจ้าทรงเข้าใจในพระองค์เอง (Father : The Thinker) พระเจ้าผู้ถูกเข้าใจ (Son : The Thought) และเมื่อทรงเข้าใจตัวเองเป็นอย่างดีที่สุดก็ย่อมเกิดความรัก (Holy spirit : Love) ส่วนจิตที่ปนอยู่กับสสารคือจิตมนุษย์ (Soul) ความจริงระดับต่ำสุดคือสสาร ซึ่งพระเจ้าสร้างขึ้นให้มีความแท้จริงของตนเองและมีพลังวิวัฒนาการอยู่ในตัว (กิริติ บุญเจือ, 2519 : 39)

ชีวสสารนิยาม (จิตสสารนิยาม) เป็นทวินิยมทางอภิปรัชญาที่ถือว่าความแท้จริงนั้นคือจิต และสสารต่างก็เป็นความเป็นจริงที่ไม่ขึ้นต่อกัน มีอิสระต่อกัน นักปรัชญาคนสำคัญ ได้แก่ ธาเลส ซึ่งเชื่อว่าจักรวาลมีกฎเกณฑ์ของตนเอง (ธาเลสบอกว่าสสารมีชีวิตในตัวเอง) โดยไม่ได้รับจากจิต หรือเทพใดทั้งสิ้น เทพสามารถควบคุมหรือบันดาลให้เหตุการณ์ธรรมชาติเป็นไปได้ตามประสงค์ก็เพราะรู้กฎธรรมชาติ ไม่ใช่มีอำนาจเด็ดขาดเหนือกฎเกณฑ์ธรรมชาติ หรือเป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์ธรรมชาติดังที่คนดึกดำบรรพ์เข้าใจกัน เพราะฉะนั้นทั้งเทพ จิตมนุษย์ และสสารต่างก็เป็นความเป็นจริงโดยอิสระของตนเอง (กิริติ บุญเจือ, 2533 : 43)